

Ийэ тыл алгыстаах алаһата

Чемезова Сардана Алексеевна

иитээччи

Оҕо төрөөбүт тылын-өһүн, сизрин-туомун, култууратын билэ улаатарыгар ханнык проблемалар баалларый?

- Дьиэ кэргэннэ төрөөбүт тылы, сизри-туому, үгэһи, уус-уран айымньыны билиһиннэрбэттэр
- Төрөппүттэр оҕолорун кытта сахалыы тылынан кэпсэппэттэр, икки тылынан булкуйан кэпсэтэллэр
- Саха төрүт ооньууларын дьиэ кэргэннэ оонньооботтор. Оҕо атын омук ооньуурдарыгар интэриэһэ быдан күүстээх
- 21 үйэбэ цифровой технологиялар оҕо сайдытыгар күүстээх сабыдыаллаахтар
- Уолу уол курдук, кыыһы кыыс курдук иитии

Сыала:

Өбүгэ үөрэбин эйгэтигэр тирэбирэн оҕо тус сайдар кыабын арыян, билиилээх-көрүүлээх, хомоҕой тыллаах, сахалыы сизрдээх оҕону иитии

Соруктара:

- Оскуолаба кириэн иннинээҕи саастаах оҕоно норуот култууратын олохсутан, билиитэ-кыаба сайдарыгар ситимнээх, туһалаах-көдүүстээх усулуобуйаны тэрийии.
- Уопсастыбаннай тэрилтэлэр дьайыыларын түмүгэр эргиччи сайдыылаах “Мин сахабын” дэнэр уобарас кизбин айан-үөскэтэн олохсутары ситиһии.
- Оскуолаба кириэн иннинээҕи саастаах оҕолору аныгы сизр-майгы сыаннастарыгар олобуран бырайыактыыр ньымалары уонна технологиялары туһанан иитии-үөрэтии.
- Судаарыстыбаннай уонна уопсастыбаннай тэрилтэлэри кытта бары уобаластары хабаан хос бырагырааммалары олоххо киллэрии.

- Алгыстаах алаһа: оҕо тэрилтэтин тас уонна ис көстүүтүн дизайна /Д.Г.Ефимова, Н.П.Александрова; Саха Респ. Үөрэбин м-вота. Дьокуускай: Компания «Дани Алмас», 2009с. («Олонхо педагогиката» серия). Агенство СІР НБР Саха.
- Алгыстаах алаһа: кыра саастаах оҕону төрөөбүт айылгытынан, сахалыы халандаар хаамыытыгар сөп түбэһиннэрэн иитэргэ анаммыт бырагыраамма (иитээччигэ

методической көмө) /хомуйан онордулар: А.Е.Захарова, П.В.Дьяконова, А.Д.Молонова, В.И.Сысолятина; науч. салайааччы Ю.И.Трофимова, пед.наука.канд.- Дьокуускай, 2015 с.

- Саха оџотун бастын кинигэтэ / хомуйан онордулар: А.И. Жерготова [уо.д.а.]; бырайыак салайааччыта А.С. Тимофеева; консультант А.Н. Павлов-Дабыл; худохунньук Н.И. Лопсонова. – Докуускай: Айар, 2022. – 64 с.

Бырагыраамма сыала: Оскуола иннинээџи саастаах улахан бөлөх оџолоругар саха төрүт оонньууларын дьыл кэмнэринэн сөп түбэһиннэрэн билиһиннэри, өйдөрүгэр-санааларыгар инэри, эттэрин-сииннэрин чэбдигирдии, эрчийии уонна сайыннары.

Соруктара:

- Саха оџото бэйэтин тэтимигэр сөп түбэхэр толору сайдар эйгэтигэр оонньуурдарынан, туттар тэриллэринэн хааччыйы.
- Сахалыы оонньуулар көрүннэриттэн, оскуола иннинээџи улахан саастаах оџолорго сөп түбэхэр талан киллэри, онно интэриэһи үөскэтии.
- Оџо төрөөбүт норуотун төрүт культуратыгар олоџуран, айылҕатын, сири-уотун, дьонун-сэргэтин, олоџун-дьаһагын, үлэтин-хамнаһын көрдөрөр умсугуйан туран хамсанарын-имсэнэрин онтон дуохуйарын ситиһии.
- Кыра эрдэбиттэн бэйэтин этин-сиинин билэ, харыстана үөрэнэригэр иитии.
- Оџо доруобуйатын бөџөргөтүүгэ бэйэбит олорор климаппытыгар, усуллубуйаны тэрийэн сөптөөх чэбигирдэр хамсанылары, эрчиллиилэри куннээџи тутулга туһаны.
- Саха спордун национальной көрүннэрин элэмениттэн «Муһа былдьаһыта», «Наартаны ыстаны», «куобах ойуу» эти-сиини сайыннарар дьарык сүрүн хамсаны чааһыгар киллэри.
- Оџолорго эти-хааны эрчийиигэ олонхо туһунан өйдөбүлү биэрэн, хамсанылары туһунан тыл саппааһын байытан, ойуулаан-дьүһүннээн көрүүлэрин сайыннары.

Оџо алгыстаах алаһа сыалын толору инэринэригэр, ФГҮӨС салаатыгар киирбит ирдэниилэри кытта эргиччи алтыһар:

- Билиини – кэтээн көрүүнү ханаты – оџо билэр-көрөр дьоџурун сайыннарыны кытта сэргэ кини олорор эйгэтин билиитин ханаты буолар, ол эбэтэр төрөөбүт норуоппут култуурата, санарар саната, туттар мала-сала күннээџи эйгэҕэ алтыһыта;
- Санарар сананы сайыннары – төрөөбүт тылынан ыраастык, чуолкайдык санары, бэйэ санаатын чопчу быһааран этии, сахабыт сиригэр олорор атын омук тылын убаастааһын, өйдүүргэ, санарарга уһуйуу;
- Алтыһы-сэһэргэһии – саастыылаахтарын кытта омугуттан тутулуга суох алтыһы, өйдөһүү, сэһэргэһии, бииргэ иллээхтик оонньоохун, санаа атастаһан кэпсэтии, бэйэтин тус санаатын этэн уопсай толкуйга кыттыһар дьоџуру сайыннары;
- Кэрэҕэ уһуйуу – төрөөбүт норуоппут култуурата, фольклор, ырыа-үнкүү. Бэйэ талаанын холонон арыарга, кэрэни өйдүүргэ, сатаан ылынарга иитии;
- Эти-хааны туругурдуу – бэйэ туругун быһааран хамсаны, төрөөбүт норуоппут айылҕатын кытта алтыһар күүстэрин ситимнээн ыларга эрчийии.

Тас тэрилтэлэри кытта ситимнээх үлэ

“Харысхал” кыаммакка көмөлөһөр тэрилтэ оҕолоругар остуол оонньууларыгар маастар кылаастары көрдөрүү. (Күөрчэх, Хабылык).

Сахалыы остуол оонньууларын федерацията. Ресурснай киин иһинэн уһуйааччылар сахалыы остуол оонньууларыгар күрэхтэрэ.

Манчаары Баһылай аатынан «Модун» спорткомплекс

Республиканскай семинар-практикум

«Организационные основы занятий по национальным видам спорта для детей дошкольного возраста». (Мастер-класс Захарова А.Е., «Мындыр өй» куруһуок салайааччыта).

Түмүк тыл. Бу курдук бииһи уһуйааммыт сайдар эйгэттэн саҕалаан, тас тэрилтэлэри кытта ыкса ситимнээхтик, таһаарыылаахтык үлэлии олоробут.